

II. kapitola

TYPY DĚTÍ

Tři základní typy dětí

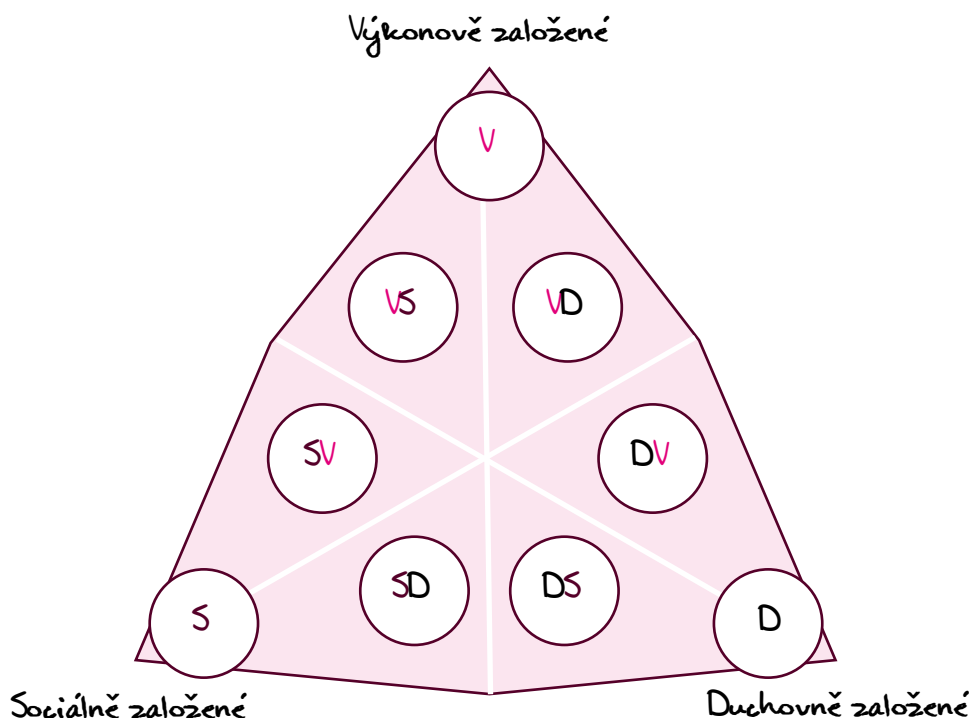
Nejsou všechny děti stejné. Toto jednoduché a prosté sdělení všichni známe a uvědomujeme si je. Mnozí si asi říkáte: „...no, to tedy objevil Ameriku...“. Jenže v reálné praxi nebývá tento fakt až tak docenován a respektován, a to dokonce i samotnými rodiči nebo i odborníky a profesionály. Ano, je to smutné, leč pravdivé. Existuje mnoho různých hledisek a ještě více typologií, které nám mohou pomoci postihnout rozdíly mezi lidmi. Umíme rozlišit a popsat rozdíly v jejich vzhledu, chování, typu nadání, umíme rozlišit typy a i rozdíly nejrozličnějších dispozic... Jde o odborné a vědecky ověřené typologie. Mnohé jsou chronicky známé a používané (sangvinik, cholerik...), jiné jsou známé jen skutečně odborným kruhům. Proč se ale o tomto zmiňuji, je fakt, že i sami rodiče mají často potřebu nějak zařadit a otypovat své dítě. Netvrdím, že vždy a všichni rodiče, ale setkávám se s tímto jevem docela často, a to zejména v určitých situacích. Důvody a příčiny bývají různé:

- Nejčastěji to bývá v okamžiku, kdy nastává nějaký výchovný nebo vzdělávací problém. Rodiče se pak snaží zorientovat v problému a správně hledají příčiny, proč se děje to, co zrovna zažívají se svým dítětem. Bohužel velmi často se uchylují k nesprávným zdrojům a následně i k nesprávným závěrům. Je ironií, že rady odborníků ignorují, ale věří zaručené a ověřené radě sousedky nebo prodavačky v supermarketu. Běžně se setkávám s názory typu „No jo, to je jasné, on je kozoroh!“, „To se dalo čekat!“ *Také jsem se setkal s maminkou, která si přečetla knihu Indigové děti. Ihned byly všechny její děti také indigové a takto vysvětlovala všechny jejich problémy. Nemusím dodávat, že těch problémů měly opravdu hodně a tím pádem se ani nijak efektivně neřešily, takže důsledky byly velmi smutné.* Pokud se domníváte, že jde o jev výjimečný, tak se mýlíte. Je to problém velmi častý a spíše mám pocit, že pomalu, ale jistě sílí. Přispívají tomu i líbivé, ale scestné články v zábavných žurnálech nebo i odborné články a pořady v médiích, z nichž rodiče vytrhnou z kontextu jen některé aspekty a vznikne tak bohužel nefungující paskvil, který nadělá víc škody než užitku.
- Rodiče mají obavy, že jejich dítě se příliš odlišuje od ostatních. Jde o druhý nejčastější důvod, kdy se rodiče začínají zajímat o jakousi typologii a o to, co je vlastně v daném věku nebo situaci „normální“. Tyto obavy jsou velmi často neopodstatněné a zbytečné a bývají výsledkem oblíbeného sportu maminek – srovnávání dětí. „Cože, paní Nováková? Váš Jiříček jde už v září do školy a ještě neumí číst? To všechny moje děti už četly od tří let. To je nějaké divné, to já bych s tím tedy už dávno něco dělala!“ Výsledkem je vystresovaná maminka, jež začne horečně studovat internet a zjišťovat, co to vlastně zanedbala.

- Rodiče mají pocit, že jejich dítě vybočuje z jakési pomyslné normy – je dalším z jevů, který jsem v poslední době více zaznamenal mezi dotazy rodičů na mém internetovém portále.² Rodiče mne kontaktovali v obavách, zda nepotřebuje jejich dítě odbornou pomoc nebo speciální péči, protože se v některých oblastech odlišuje od svých vrstevníků. Velmi často se ukáže, že jde o tak zvané **akcelerované děti**, tedy děti, které v některé oblasti jsou skutečně oproti svým vrstevníkům mnohem více dopředu. Většinou to bývá právě oblast *poznávací (nadstandardní a výrazné znalosti z nějaké oblasti, často spojené s velmi časným nástupem trivie – čtení, psaní počítání)*. Mnohdy ale zase mají oslabenou jinou oblast, například sociální.
- Dalším důvodem je, když se rodiče chtějí utvrdit, že to dělají dobře, tedy vedou děti správně. Zejména když jejich výchovné modely a přístupy jsou odlišné od jiných rodičů. I toto je častý důvod dotazů rodičů, a to v okamžiku, kdy si začnou uvědomovat rozdíly v jejich výchově a hodnotách oproti jiným rodinám. Ne vždy jsou si tito rodiče jisti svým působením a chtějí jakousi „normu“, aby se ujistili, že působí na své děti dobře. Právě těmto rodinám by mohla tato kniha pomoci a ujistit je ve správnosti jejich působení a v jejich výchově.
- Existují i jiné důvody, proč rodiče chtějí porovnat a „zařadit“ své dítě. Dělají to, aby lépe porozuměli nebo pomohli svým dětem, aby lépe odhadli a zacílili své výchovné působení, aby se ujistili, že to nedělají špatně, aby ještě lépe rozvíjeli jeho potenciál a aby lépe vedli své děti k úspěchu.

Právě z těchto výše uvedených důvodů, tedy hlavně proto, abych usnadnil komunikaci a vysvětlování rodičům, jsem si pro sebe vytvořil jednoduché rozdělení a popis základních typů dětí. Nejde o žádnou vědeckou metodu, ale o prosté rozdělení podle určitého hlediska s cílem skutečně co nejprostším způsobem umožnit pohled na některé vlastnosti a rysy dětí, vysvětlit některé jejich motivy a projevy chování. V neposlední řadě také pomoci rodičům pochopit jak i kam dále směřovat své děti a možná také zjistit, kde je i sebe nemá cenu dále „trápit“ nereálnými očekáváními i požadavky. Tato zjednodušení ale nevznikla jen pro usnadnění popisu a vysvětlení pro rodiče. Byla užitečná i pro moji práci, kdy jsem si uvědomil nejen mnohé rozdíly a tím i omezení pro určité skupiny dětí. Zejména ty více vyhraněné. Díky této činnosti jsem tím pádem mohl snáze pochopit příčiny řady problémů a selhání, s nimiž jsem se v praxi u dětí a jejich vedení setkal.

Systém pracuje se třemi základními typy dětí:

- Přitom každé dítě má trochu ze všech tří složek, ale každé v trochu jiném poměru.
- U každého je jedna složka dominantní, tedy výraznější než jiné, a tím určující.
- Vzájemný poměr tří složek určuje, kde se každá osobnost nachází v prostoru uvnitř trojúhelníku.
- Čím blíže k jednomu z vrcholů (VSD), tím vyhraněnější osobnost.
- Čím blíže k vnějším okrajům, tím více vyhraněná osobnost, ale může být kombinací dvou složek.
- Čím blíže ke středu, tím více jsou zapojeny všechny tři složky (vyrovnanější poměr i zapojení všech složek).
- Cílem výchovy je snažit se postihnout všechny složky, tedy pomocí našeho výchovného působení „umístit“ dítě více ke středu trojúhelníku.

Je nutné zdůraznit ještě jednu důležitou věc – i když odhadnete a umístíte své dítě podle jeho vlastností a chování do určité části našeho obrazce a i když vysledujete, že více inklinuje k určitým projevům charakteristickým pro jednu ze tří skupin, je nezbytné mít na paměti, že do hry vstupují i další vnitřní i vnější faktory, jež také vše ovlivňují, a tak se vše může měnit i v průběhu času a v různých fázích života. Neexistuje žádná

konstanta, nic pevného a fixního. Znovu tedy zdůrazňuji, že tato typologie má za cíl opravdu jen usnadnit pochopení v určitém časovém momentu a situaci.

Než přistoupíme k stručnému popisu jednotlivých skupin, rád bych přidal pár postřehů z praxe:

- Za prvé přibývá dětí, které jsou více **vyhraněné**, tedy navenek působí radikálněji nebo se projevují jako vyhraněnější osobnosti – větší individuality. Tyto děti to pak v běžném životě – tedy mezi vrstevníky nebo i ve škole – mívají těžší, bývají hůře chápány a mnohdy i ony hůře chápou druhé. Navíc svoji individualitu mají potřebu prezentovat navenek, a to jak v té pozitivní, tak někdy i v negativní formě. Proto bývá práce s těmito dětmi náročnější. *Učitelky prvních tříd mi tento jev popisují slovy: „Dříve jsem měla ve třídě 24 dětí a z toho byly tak dvě až tři osobnosti, teď mám ve třídě tak 18 individualit.“*
- Za druhé přibývá dětí, které nazývám **„citlivé“**. Najdeme je spíše v dolní části trojúhelníku, tedy jako více duchovně nebo sociálně zaměřené. *(To ovšem neznamená, že nejsou mezi dětmi výkonovými, naopak, ale u druhých dvou skupin se přece jen vyskytují častěji.)* Jsou to děti velmi citlivě reagující na vnější svět. V pozitivním modelu jsou velmi empatické, kamarádské, často umělecky zaměřené, neagresivní a skutečně velmi citlivé k sobě i k druhým. V negativním modelu jsou přecitlivělé až depresivní, neschopné obrany vůči agresivnějším a sobečtějším lidem, jejich reakce i modely chování jsou potom nepřiměřené a hlavně nefunkční, čímž se následně dostávají do řady problémů. *(V tomto případě pak mohou inklinovat k nežádoucím projevům chování a jednání různých stylů – od EMO až po užívání drog apod.)*
- Jednotlivé skupiny nejsou zastoupeny početně stejně. Rozložení v prostoru našeho trojúhelníku tedy není rovnoměrné.
- Dalším faktem je, že se každá konstelace může projevovat v pozitivní, tvořivé formě, nebo bohužel i v té negativní, destruktivní formě. A co více, může se to měnit. A pod vlivem okolností i dramaticky rychle. Tam i zpět. Z pozitivní formy projevu k negativní formě projevu a zpět.
- Některé aspekty a projevy charakteristické pro určitou skupinu mohou být latentní, skryté. Projeví se tedy až se zpožděním, například pod vlivem okolností.
- Na každý typ dítěte mají vliv jak vrozené dispozice (genotyp), tak i skutečnost, jak se projeví (fenotyp), a to jak vlivem výchovy, tak třeba vlivem prostředí, ve kterém žije. *Takže i silně duchovně založené dítě, jakmile žije a je ovlivňováno silně výkonovým prostředím, začne se také projevovat výkonově, zejména když se mu tento projev bude vyplácet, ale vždy bude cítit, že to jaksi není jeho „šálek čaje“. Bude proto stále inklinovat k duchovně zaměřeným činnostem. Třeba ve svém volném čase a podobně.*
- Každá skupina se může projevit v aktivní nebo pasivní podobě.
- Žádný ze tří typů není lepší nebo horší než ostatní. Stejně tak nelze říci, že jeden nebo druhý typ to má nebo bude mít v životě lepší či je lépe předurčen

k úspěchu. Jsou jen oblasti, které více či méně odpovídají a vyhovují určitému typu. Pak se v této oblasti může jednatlivec cítit lépe, chcete-li – „jako ryba ve vodě“.

Každý je génius, ale jakmile budete posuzovat rybu podle jejích schopností šplhat na strom, stráví celý život s pocitem, že je úplně hloupá.

ALBERT EINSTEIN

Pokusím se stručně popsat všechny tři typy dětí. Není snadné charakterizovat každý typ přesně, protože v „čistě“, tedy vyhraněné podobě není možné najít asi žádného jedince. Zaměříme se tedy na výraznější a skutečně charakteristické rysy a projevy každé skupiny, a to v té pozitivní i negativní podobě. I zde je však dlužno říci, že konkrétní vlastnost nebo projev chování není jednoznačně dobrý, nebo jednoznačně špatný. Může tedy mít i negativní projev, pokud je tento projev „nepřiměřený“! (O přiměřenosti mluvíme podrobněji v kapitole o výchovných zásadách.) Zkrátka i dobrá vlastnost má negativní dopady, pokud je jí málo, nebo naopak moc, nebo pokud je aplikována v nevhodnou dobu, nevhodným způsobem a podobně.

V popisu každé skupiny zároveň naznačím rizika typická pro danou skupinu.

Hlavní skupiny a podskupiny

Výkonový typ „V“

- Výkonově-sociální „VS“ (lídři)
- Výkonově-duchovní „VD“ (badatelé)

Sociální typ „S“

- Sociálně-výkonový „SV“ (sluníčka)
- Sociálně-duchovní „SD“ (pečovatelé o druhé)

Duchovní typ „D“

- Duchovně-sociální „DS“ (pečovatelé o sebe)
- Duchovně-výkonový „DV“ (esoterici)

Výkonově zaměřené děti

Děti, které označuji jako „výkonové“, bývají dětmi, jež jsou nelehkým oříškem pro své rodiče, ale i učitele nebo trenéry. A to dokonce i v té pozitivní formě. Jsou zaměřeni na výkon, na výsledek. A to ať už v podobě, kdy chtějí získat ocenění za své výsledky a výkony, a nejlépe veřejně, tak i v podobě, kdy dosáhnou výsledku své činnosti v podobě výrobku, věci v hmatatelné formě. V čisté, tedy vyhraněné podobě mají potřebu být první, ocenění, nejlepší. Jsou aktivní, často vůdčí osobnosti se schopností získat a strhnout ostatní, udávat směr i rytmus. Jsou zaměřeni na cíle, na úkol, a za to vyžadují slávu, výhody a ohodnocení. Jsou to takoví malí manažeři. Umějí a chtějí manažerovat sebe, své aktivity i druhé lidi. Často včetně svých rodičů. V té pozitivní formě mohou být skvělí lídři, vedoucí skupin a kolektivů, kteří vedou k výsledkům, k plnění úkolů a podobně. V negativní formě potom bezohledně prosazují své plány a cíle a vysloveně „válčují“ ostatní ve skupině a kolektivu tím, že jim nedají šanci prosadit svůj názor nebo hodnoty. Orientují se právě jen na výkon a samotný prostředek, jak toho dosáhnou, je potom podružný. Klidně sáhnou i k neetické formě pro dosažení svého cíle.

Pozitivní aspekty výkonového typu

Pro děti v této skupině je typické, že:

- Jsou aktivní, činorodí a orientovaní na úkol a na výsledek.
- Jsou zaměřeni na cíle. Rádi si stanovují své cíle a dosahují jich.
- Jsou ochotni vystoupit ze své zóny pohodlí a někdy i poměrně hodně obětovat, aby svých cílů a záměrů dosáhli.
- Svých cílů mohou dosahovat i za cenu poměrně velkého nasazení, **výkonu** a horlivosti.
- Mají silnou vůli.
- Mají rádi výzvy, soutěže i hodnocení. Jsou soutěživí.
- Jejich sebevědomí často vychází právě z jejich dosažených výsledků.
- Pro výkonové děti, více jak pro druhé dvě skupiny, je důležitější zažívat úspěch.
- Rádi dělají věci sami – jsou více samostatní a soběstační.
- Při rozhodování preferují logiku, kritické a analytické myšlení.
- Pro dosažení svých cílů dokážou dobře využívat své silné stránky, svoje nadání a talent.
- Preferují pragmatická a praktická řešení, jež vedou k dosažení jejich záměrů a cílů.
- Jsou ve svých záměrech odhodlaní.
- Jsou sebejistí a smělí.

- Mají rádi možnost volby a potřebu volnosti ve svém rozhodování. Nemají rádi příkazy, dogmata a vše, co je omezuje a svazuje na cestě k jejich cílům či záměrům.
- Rádi posouvají hranice a normy podle svých potřeb. To samozřejmě může působit pozitivně i negativně. Podle okolností.
- Nemají rádi průměrnost, uniformitu a nejsou rádi „jedním z davu“.
- Výkonové děti v pozitivní formě jsou malí vůdci, budovatelé a tvůrci. Najdeme je ve všech oblastech. Od umění přes sport až po další činnosti a oblasti, jako třeba vědecké, jazykově-komunikační i jiné.

Pozitivní aspekty VS - výkonově-sociálního typu

U výkonových dětí, jež v našem trojúhelníku najdeme spíše vlevo nahoře, tedy u výkonu, ale posunutého k sociální složce, pak můžeme objevit tyto charakteristické vlastnosti a projevy svého zaměření:

- Bývají odvážní.
- I v sociálních kontaktech jsou sebejistí, smělí a s dostatkem sebedůvěry ve své schopnosti.
- Rádi vedou druhé, jsou lídry a vedoucími osobnostmi.
- Nečiní jim problémy vystupovat a projevovat se na veřejnosti. Dokonce by se dalo říci, že to přímo milují. Jsou rádi na výsluní.
- Rádi udávají tempo, směr a styl. Najdete je vždy v první řadě.
- Rádi diskutují a prezentují své názory, jež mají tendenci prosazovat.
- Při přehnané smělosti se mohou vrhat do věcí po hlavě – až zbrkle.
- Umějí se rychle a dobře rozhodovat, bývají upřímní, otevření a pravdomluvní – přímí.
- Nečiní jim problémy být součástí týmů nebo skupin, ale vždy budou mít tendenci v nich hrát rozhodující nebo alespoň významnou roli.
- Budou upřednostňovat skupiny, v nichž budou mít významnější roli a postavení.

Pozitivní aspekty VD - výkonově-duchovního typu

U výkonových dětí, jež jsou více zaměřené na sebe a nemají až takovou potřebu sociálního kontaktu (tedy se mohou jevit více samotářští nebo alespoň u nich není potřeba vést jiné), se jejich zaměření na výkon projevuje v jiné podobě. Najdeme je spíše v pravé horní části trojúhelníku a jejich typické projevy jsou tyto:

- Projevují se u nich takové vlastnosti, jako je systematickost, opatrnost, přesnost až preciznost.
- Jsou pečliví a zodpovědní při své práci.

- Rádi porovnávají a mají tendenci kalkulovat – vybírat pro sebe nejvýhodnější nabídky, příležitosti či okolnosti.
- Mají kritické myšlení s potřebou analyzovat, rozklíčovat problém, najít řešení, zjistit podstatu věci.
- Nejsou povrchní, naopak při řešení problému nebo úkolu skutečně mohou být až pedantští a totéž často očekávají nebo vyžadují od ostatních.
- Mají rádi otázky, hádanky a rébusy.
- Jsou přemýšliví a preferují logiku.
- Při plnění úkolů mají rádi přesnost a důkladnost a nevdají jim tolik rutina.
- Mají tendenci pravidla spíše stanovovat a dodržovat. Totéž vyžadují od druhých.
- Díky své preciznosti mohou být spíše konzervativní – neradi se pouští do nových a neověřených věcí a aktivit. To ovšem spíše proto, že by konečný výsledek neodpovídal jejich požadavkům, než proto, že by se jim nechtělo.
- Pokud ovšem zjistí, že změna nebo nová věc bude jednoznačně ku prospěchu věci, neváhají tuto změnu nejen dotáhnout do konce, ale i prosadit.
- Jsou to často „dotahovači“. Díky své důkladnosti v kombinaci se zaměřením na výkon nebo cíl dokážou svůj záměr nebo projekt dotáhnout do vítězného konce, a to bez ohledu na překážky nebo na náročnost a čas potřebný k výkonu.
- Jsou to malí **badatelé**, kteří se do svého úkolu nebo projektu mohou zcela položit a skutečně s důrazem na dosažení cíle a výsledku pracovat s velkým nasazením. Umějí pracovat i v týmu či skupině, ale mnohem raději spoléhají sami na sebe a na své schopnosti. Mnoho dětí z této oblasti dnes pracuje jako špičkoví programátoři, IT odborníci nebo v oblasti analytiky, ekonomie, burzovních trhů a podobně.
- Ve spojení s kreativitou (tvořivostí) se tyto děti stávají tvůrci nezvykle kvalitních, a na jejich věk neobvykle vyzrálých a hodnotných děl a výtvorů z oblasti výtvarného umění, tvůrčího psaní, hudby, ale i vědy nebo světa moderních technologií.

Možné negativní aspekty výkonového typu

Bohužel oba typy výkonových dětí mohou mít (a také mívají) řadu slabých stránek a negativ. Jejich silné stránky a pozitiva je předurčují pro celou řadu úspěchů a zvýhodňují je pro mnoho povolání a profesí, v nichž mohou zazářit. Často bývají i finančně úspěšní, protože peníze jsou pro ně také měřítkem úspěšnosti a kvalit. Bohužel v reálné praxi se setkávám poměrně dost často s tak zvanou **nezvládnutou povahou výkonového dítěte**. Tyto děti jsou pak pro rodiče i pedagogy skutečně tvrdým oříškem a vyžadují nejen hodně pevné nervy, ale především hodně trpělivosti. Protože tak jak umějí být velmi účinní a výkonoví v těch „správných“ a žádoucích záležitostech, umějí být stejně „úspěšní“ v prosazování a realizaci svých negativně projevených vlastnostech a často neberou ohled ani na to, že se jim jejich chování dlouhodobě nevyplácí. Umějí tedy být

první a nejlepší i v tom špatném. Pak se jejich silné a zdánlivě výhodné stránky povahy mohou projevat jako:

- Bezohlednost až sobeckost při prosazování sebe, svých cílů a záměrů.
- Netolerance k odlišně zaměřeným typům dětí, která vede až k jejich ponižování, k posmívání, k různým odsudkům nebo jiným nežádoucím projevům vzájemného chování. Zejména když jim brání v dosahování jejich cílů a ambicí.
- Při absenci pozitivních cílů nebo úkolů, tedy pokud jim škola nebo rodina nenabídne nebo neumožní se realizovat, pak si tyto děti vyberou vlastní aktivitu a činnost, při které budou subjektivně zažívat úspěch, ta ale nemusí být ve skutečnosti přínosná ani tolerovatelná. S tímto problémem se můžeme setkat například v situaci, kdy dítě bylo členem nějaké skupiny, v níž zažívalo úspěch a realizovalo své ambice a cíle, ale z této skupiny z nějakého důvodu odešlo. Vzniká pak jakési „vakuum úspěchu“, který dítěti chybí a který se snaží co nejrychleji nahradit. Své aktivity, zájmy a snažení pak upře jiným směrem. Pokud se ale nenabízí jiná, stejně hodnotná a požadovaná oblast, pak ta nová už tak pozitivní být nemusí. Je to situace, kdy si dítě řekne: když nemůžu být dobrý a nejlepší v tom dobrém, pak budu nejlepší v tom nejhorším. Tato situace hrozí ještě více, když v nové oblasti je dosažení úspěchu snazší a rychlejší než v té předešlé.

Jirka byl členem sportovního oddílu stolního tenisu. V místním klubu byl nejlepší a sklízel na turnajích jeden úspěch za druhým. Byl skutečně spokojený sám se sebou i se svými výkony a ve volném čase trénoval techniku nebo alespoň budoval svoji kondičku. Bohužel oddíl stolního tenisu záhy zanikl a v jeho obci nebyla už kromě fotbalu žádná jiná možnost realizace. Fotbal mu moc nešel a vidina průměrnosti v kolektivním sportu ho nijak nenadchla. Proto se spojil se skupinou dalších kluků a holek, kteří na tom byli podobně. Tedy žádná smysluplná možnost vyžití a jen nuda. Netrvalo dlouho a Jirka se díky své povaze stal vůdčí osobností celé party. Jenže jejich realizace a trávení volného času nebyly v žádném případě v té pozitivní podobě. Naopak. Záhy se dostala celá skupina do problémů se zákonem. Jejich problémy sahaly od vandalství a ničení majetku až po drobné krádeže, alkohol a záškoláctví.

- Dalším z častých problémů u dětí se zaměřením na výkon je netrpělivost. Nemají dost trpělivosti při dosahování svých cílů a záměrů. Jejich ambice, a tím i cíle, mohou být velké, ale čím větší a náročnější cíl, tím více času, námahy a úsilí je třeba. Bohužel s takto náročným a třeba i časově vzdáleným cílem nemají všechny děti dost trpělivosti. Pak buď musejí na svoje cíle rezignovat (dochází k frustraci a nespokojenosti sama se sebou a tím často ke snížení sebevědomí a víry ve svoje schopnosti), nebo dochází k úhybným manévřům (snaží se hledat zkratky a nějak celou věc ošidit, což ale také nevede k očekávanému cíli, a tak zase dochází k deziluzi a následné nespokojenosti se situací, s výsledkem i sama se sebou).

- Při neúspěchu nebo v situacích, kdy nejdou věci podle jejich plánu a představ, dokážou být výkonově zaměřené děti prchlivé, výbušné až vzteklé. Pak není dobré vyskytovat se někde poblíž, protože to potom lítají nejen nadávky, ale dochází i na vybíjení si vzteku na okolí. Špatně snášejí své neúspěchy, často neumějí prohrávat. Představa, že nejsou první nebo nejlepší, je pro ně tak deprimující, že může přerůst do otevřené agrese. Tu mohou obrátit ven na vnější svět nebo i dovnitř, na sebe sama, což je neméně nebezpečné.
- Vždy mají pravdu, a to i když ji nemají. Neradi přiznávají, že se mýlí. Dokážou se hádat a přit i o zdánlivé maličkosti a rada typu „moudřejší ustoupí“ není radou, kterou by se chtěli nebo uměli řídit.
- Pokud se výkonovým typům daří, zažívají zasloužený úspěch a jejich hvězda stoupá vzhůru. Hrozí pak ještě jedno nebezpečí. Je to určitá zahleděnost sama do sebe, opojení svojí dokonalostí, takže se ke svému okolí začnou chovat arogantně, nezdvořile, ty méně úspěšné přehlíží a stávají se až panovačnými, hrubými a bezcitnými. Jsou ješitní a nafoukaní v domněnku, že jsou někým víc, což jim dává právo se chovat tak, jak se chovají.

Možné negativní aspekty výkonově-sociálního typu

První skupina dětí zaměřených na výkon, tedy skupina s různě velkou složkou sociálních schopností, se ve své negativní formě může potýkat nebo inklinovat k těmto problémům:

- Jejich potřeba vést a řídit druhé může sklouzávat i k takovým projevům, jako je manipulace, zneužívání druhých, jejich ponižování, pomluvy, intriky a podobně.
- Pokud se jim podaří stát se formálním nebo neformálním vůdcem skupiny nebo týmu, mohou sklouzávat i k určité formě despotického chování, kdy nesnesou vedle sebe konkurenci – pokud se objeví na obzoru potenciální konkurent, který by je mohl ohrozit (tedy být přinejmenším stejně dobrý, ba i lepší), pak jej bezohledně likvidují všemi možnými prostředky.
- Další podoba despotického chování se může projevat tím, že nesnesou jakoukoliv kritiku, byť oprávněnou a konstruktivní, a nesnesou ani odlišné názory. Iniciátory potom dovedou rychle odstavit a nemají problém použít jakékoliv prostředky. Od manipulace ostatních členů skupiny až třeba po zastrasování a zneužití informací o dotyčné osobě.

Možné negativní aspekty výkonově-duchovního typu

Druhá část výkonově zaměřených dětí má také svou odvrácenou tvář projevů chování. Ty jsou trochu jiné, ale mohou jim bránit v dosažení úspěchů, uznání a celkové spokojenosti se sebou i se svým životem. Některé časté slabiny se mohou projevat v této podobě:

- Jejich potřeba perfektního a kvalitního provedení úkolu nebo cíle může vést až k puntičkářství anebo pedantskému chování. To ústí v určitou bezohlednost a bezcitnost k potřebám nebo schopnostem druhých.
- Ze stejného důvodu se může ve škodlivé podobě projevit i neústupnost a umíněnost, kdy trvají dogmaticky na svém, bez schopnosti realistického náhledu na situaci.
- Při svých neúspěších sklouzávají k nízkému sebevědomí spojenému s úzkostlivostí, pochybovačností a bázlivostí.
- Mohou postrádat sebereflexi – nevidí reálně skutečný stav věcí, situaci a ani sami sebe. Více do rozhodování vkládají své domněnky a představy než reálná fakta.
- Příliš se uzavírají do sebe a ztrácejí kontakt s jinými lidmi. Ti je potom o to více nechápou. I když v pracovním životě dosahují nadprůměrných výsledků, v tom společenském jsou považováni za podivíny a „morouse“. O to více se potom tyto děti uzavírají do sebe a náhražku úspěchu nacházejí ve své práci, zájmech, ve svých výkonech. Z dlouhodobého hlediska je to však neudržitelné.